

Ενότητα 6

Η Βυζαντινή Ανασκαφή 2
Γιάννης Βαραλής

*Ανασκαφική
Βυζαντινή και Μεσαιωνική Ανασκαφική*

Κείμενα για προετοιμασία και κριτική:

Ousterhout R., Γουρίδης Α., Ένα βυζαντινό κτίριο δίπλα στον Άγιο Αθανάσιο Διδυμοτείχου, ΑΕΜΘ 5 (1991) 515-525
Πάλλας Δ., Ανασκαφικά έρευναι εν Λεχαίω, ΠΑΕ 1965, 157-166

I. Ο αρχαιολόγος πριν, κατά και μετά την ανασκαφή του

Έρευνα στις ιστορικές πηγές και σε παλαιότερες δημοσιεύσεις (περιηγητές, ιστοριοδίφες, τοπική βιβλιογραφία κτλ.)

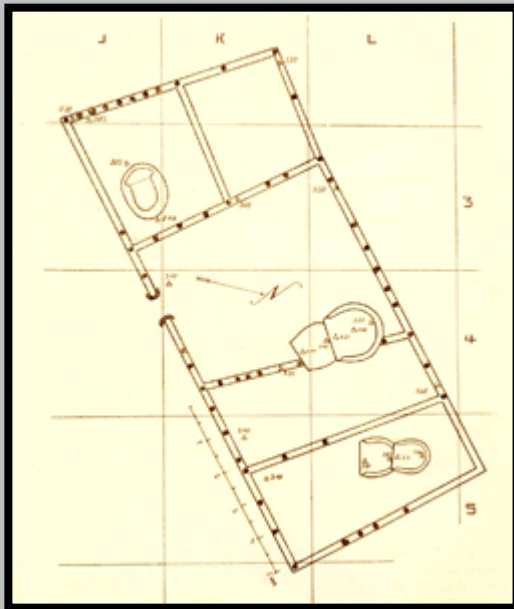

Αεροφωτογράφιση

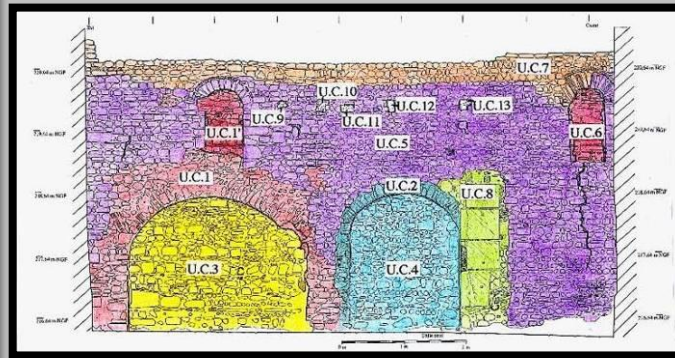

Γεωφυσική διασκόπηση του εδάφους

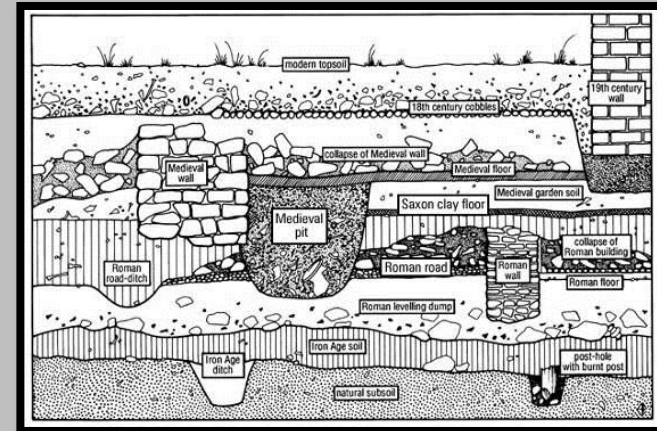
Επιφανειακή έρευνα

Τοποθέτηση καννάβου

Αρχιτεκτονική διερεύνηση – διάκριση φάσεων

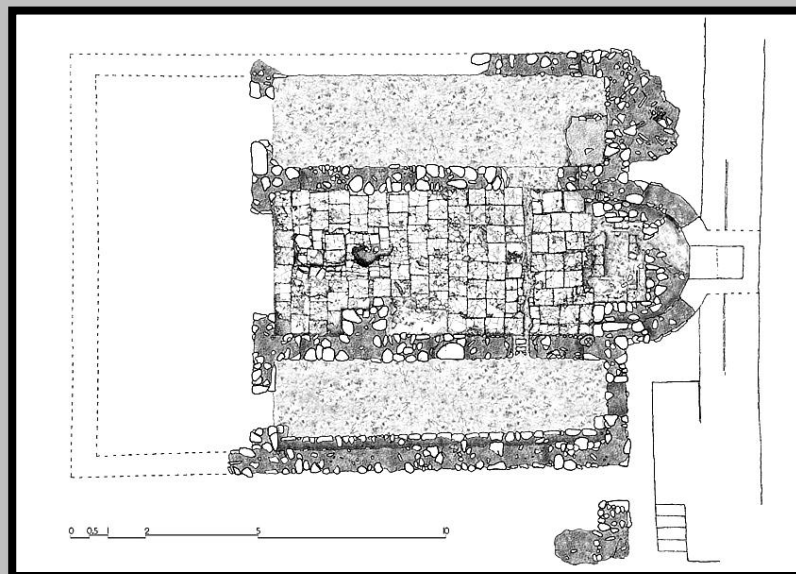
Έλεγχος της στρωματογραφίας

Καταγραφή και τεκμηρίωση των αφαιρούμενων επιχώσεων, των αρχιτεκτονικών καταλοίπων και των ευρημάτων

(τήρηση ημερολογίου ανασκαφής [ανά τετράγωνο/τομέα και συνολικό], τήρηση καταλόγου ομάδων και ευρημάτων, σχεδίαση και φωτογράφιση)

Συντήρηση και σχεδίαση ευρημάτων

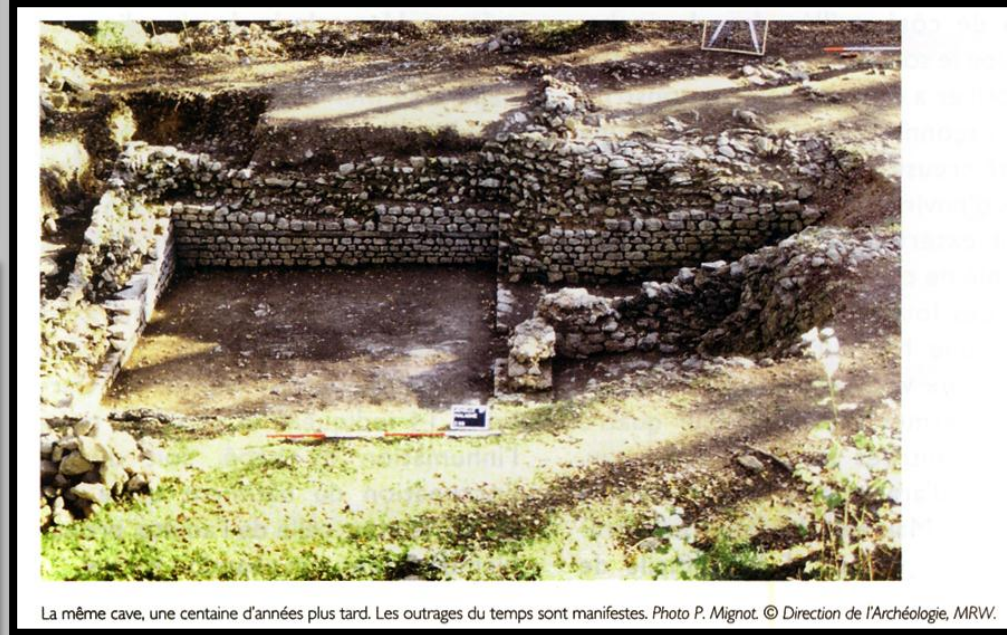
Σχεδίαση και στερέωση (ή και αναστήλωση)
αρχιτεκτονικών λειψάνων

Διαμόρφωση και ανάδειξη της ανασκαφής
σε επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο

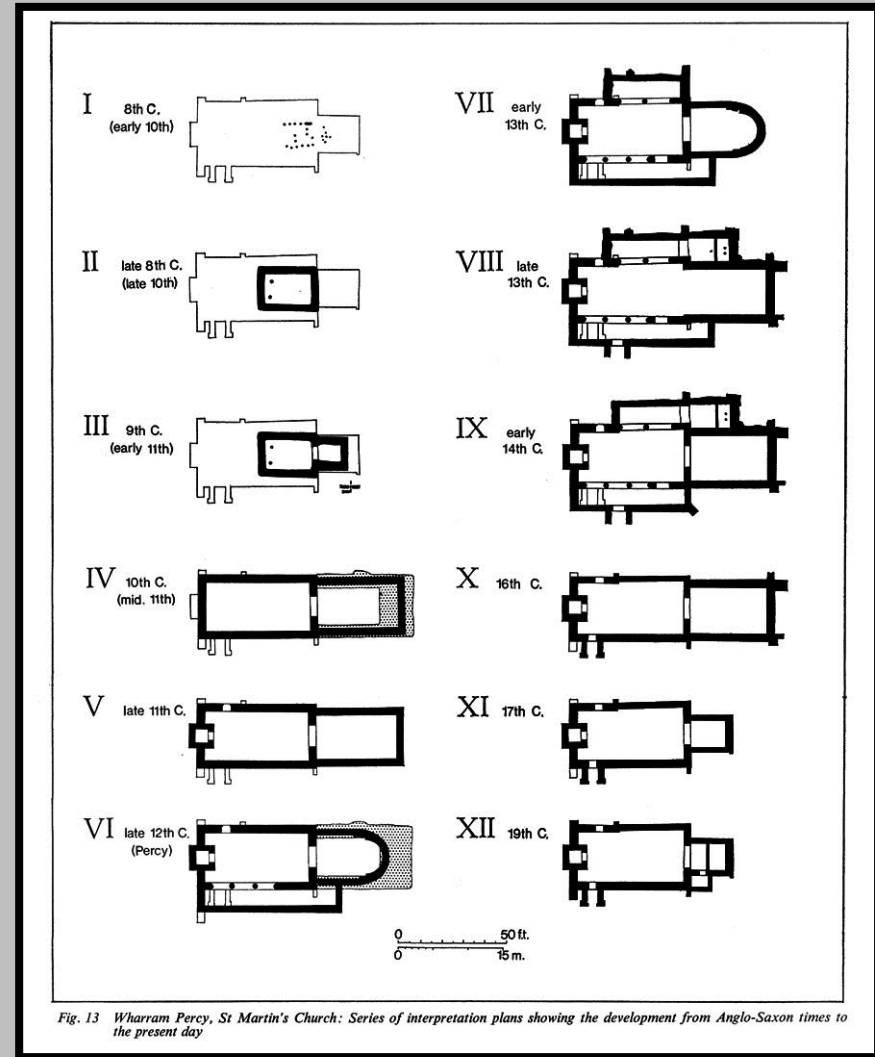
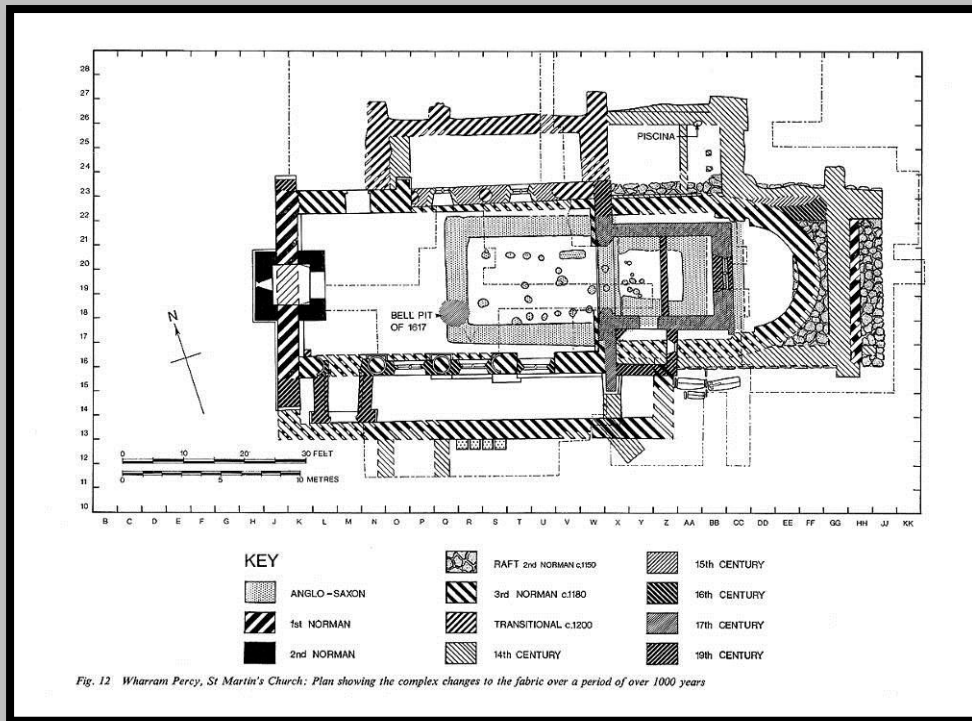
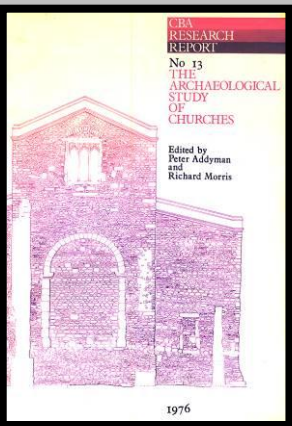
Καταγραφή και τεκμηρίωση της συντήρησης, στερέωσης ή και αναστήλωσης αρχιτεκτονικών καταλοίπων και ευρημάτων
(τήρηση ημερολογίου συντήρησης, σχεδίαση και φωτογράφιση)

Διορατικότητα για την ανάδειξη της ανασκαφής

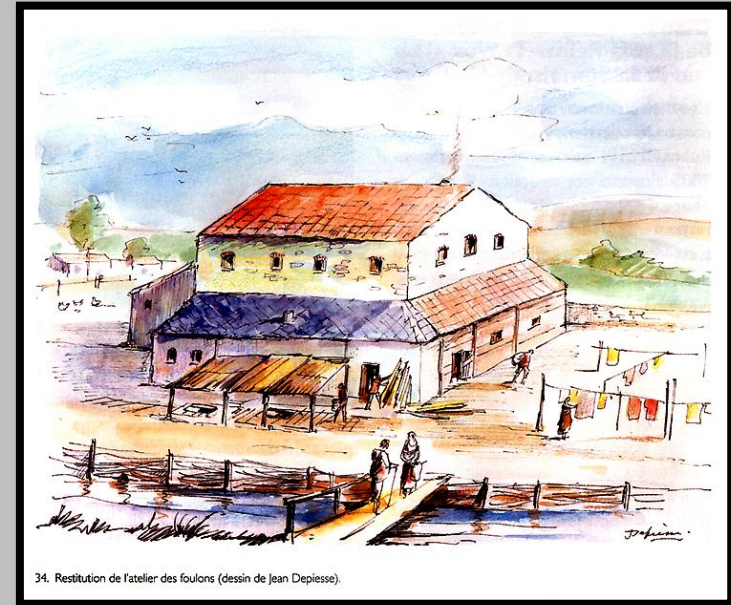
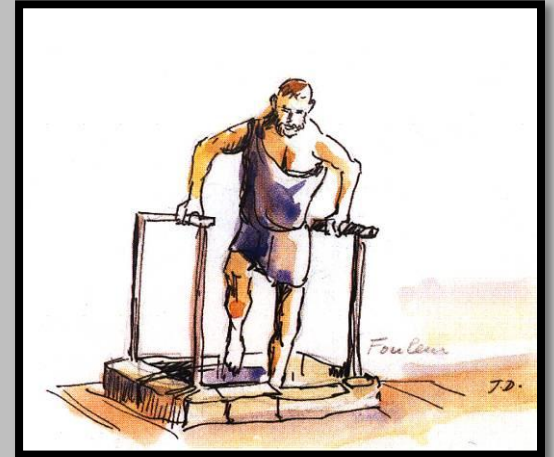
La même cave, une centaine d'années plus tard. Les outrages du temps sont manifestes. Photo P. Mignot. © Direction de l'Archéologie, MRW.

Βέλγιο, Jemelle, ρωμαϊκή αγροικία στη θέση Malagne

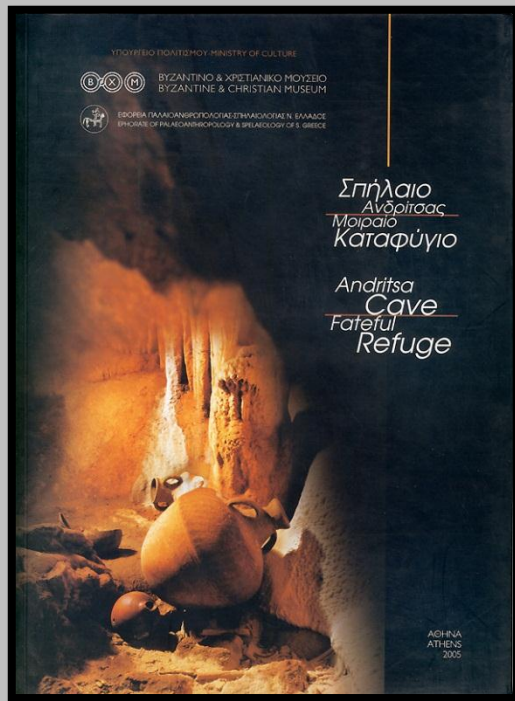

33. Les bassins en pierre et en bois dans lesquels les foulons lavaient les étoffes.

34. Restitution de l'atelier des foulons (dessin de Jean Depiesse).

Διορατικότητα για την παρουσίαση της ανασκαφής σε περιοδική έκθεση

Περιοδική έκθεση στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο για το σπηλαιοβάραθρο της Ανδρίτσας (575-576)
Σπήλαιο Ανδρίτσας – Μοιραίο καταφύγιο, κατάλογος έκθεσης (25 Σεπτεμβρίου – 15 Νοεμβρίου 2005), Αθήνα 2005

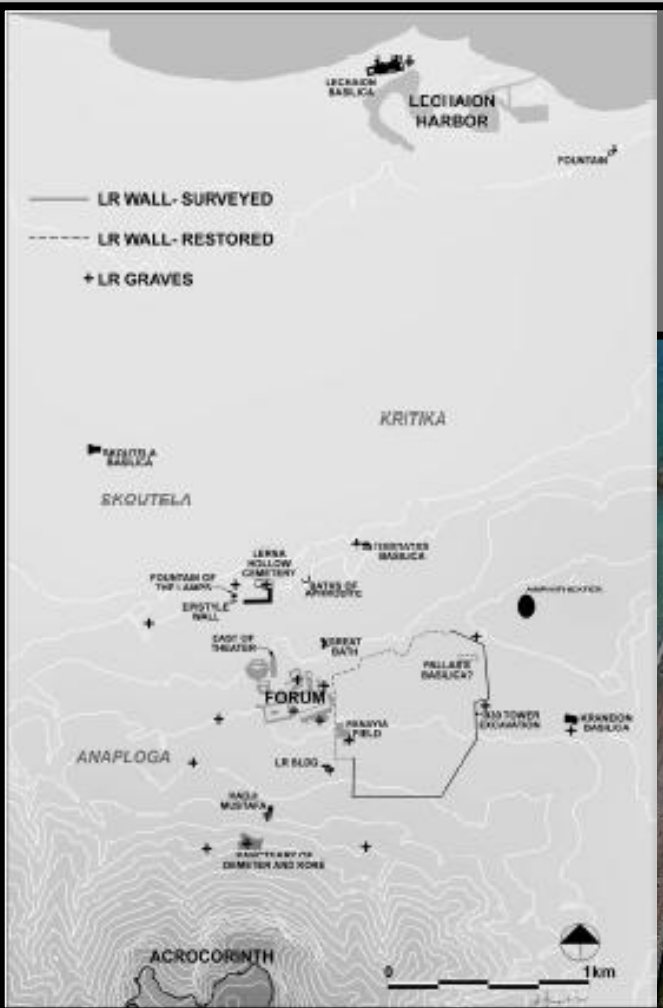
Διορατικότητα για την παρουσίαση της ανασκαφής σε
περιοδική έκθεση

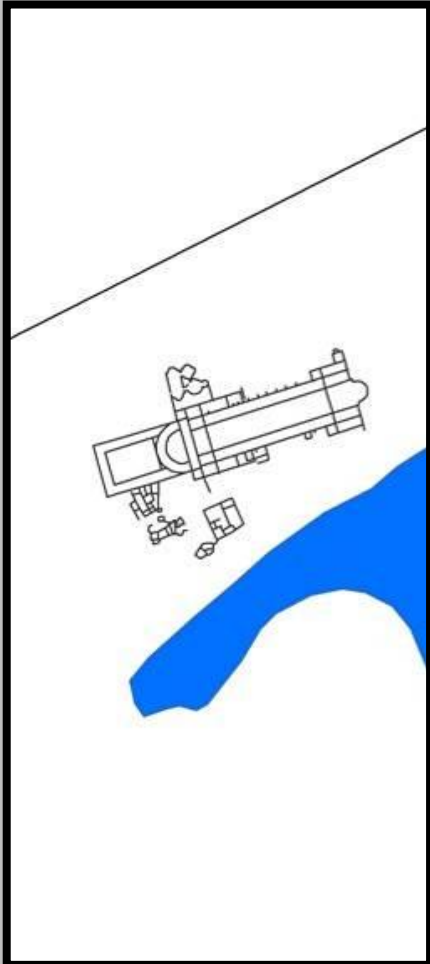
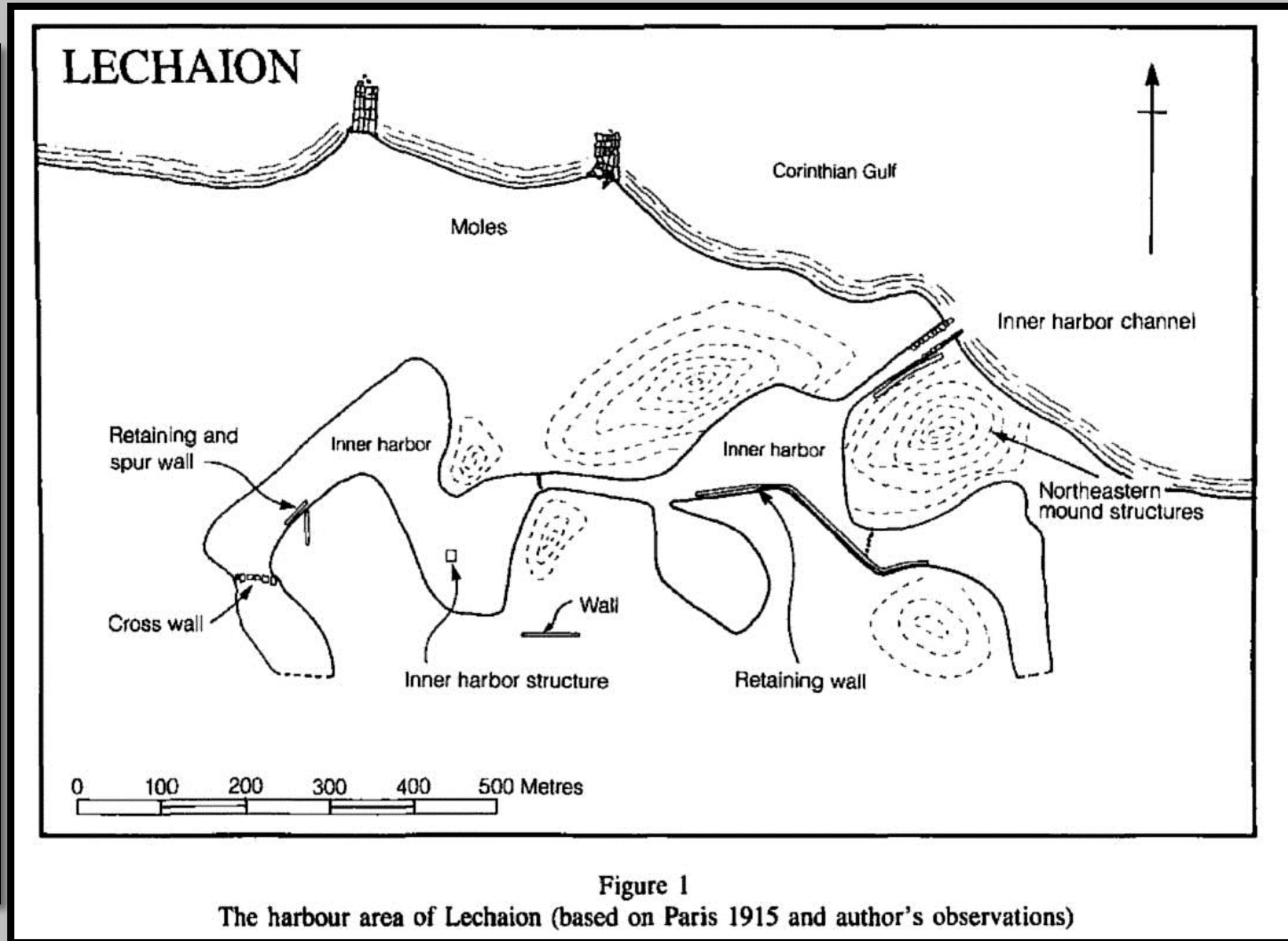

Περιοδική έκθεση στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας για το σπηλαιοβάραθρο της Ανδρίτσας (25 Σεπτεμβρίου – 15 Νοεμβρίου 2005)

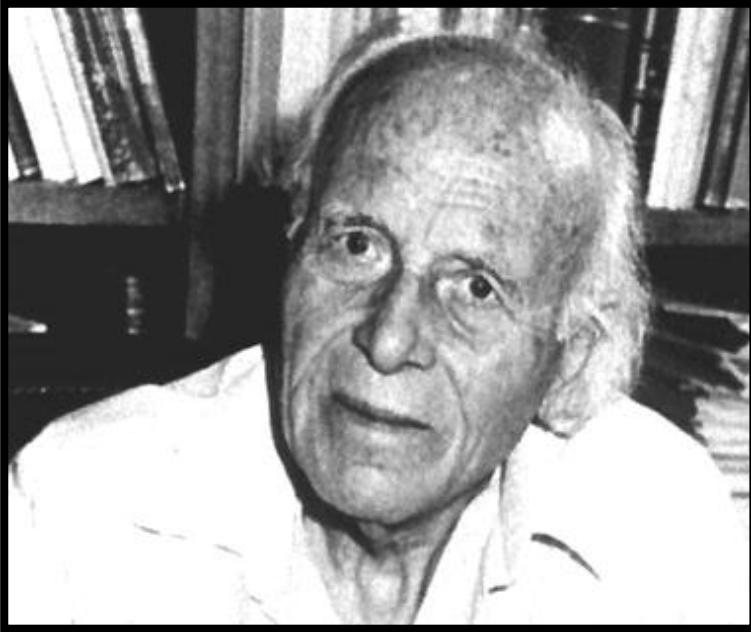
II. Ζητήματα ερμηνείας: δύο περιπτώσεις για σκέψη και μελέτη

Η βασιλική του Λεχαίου και η χρονολόγησή της

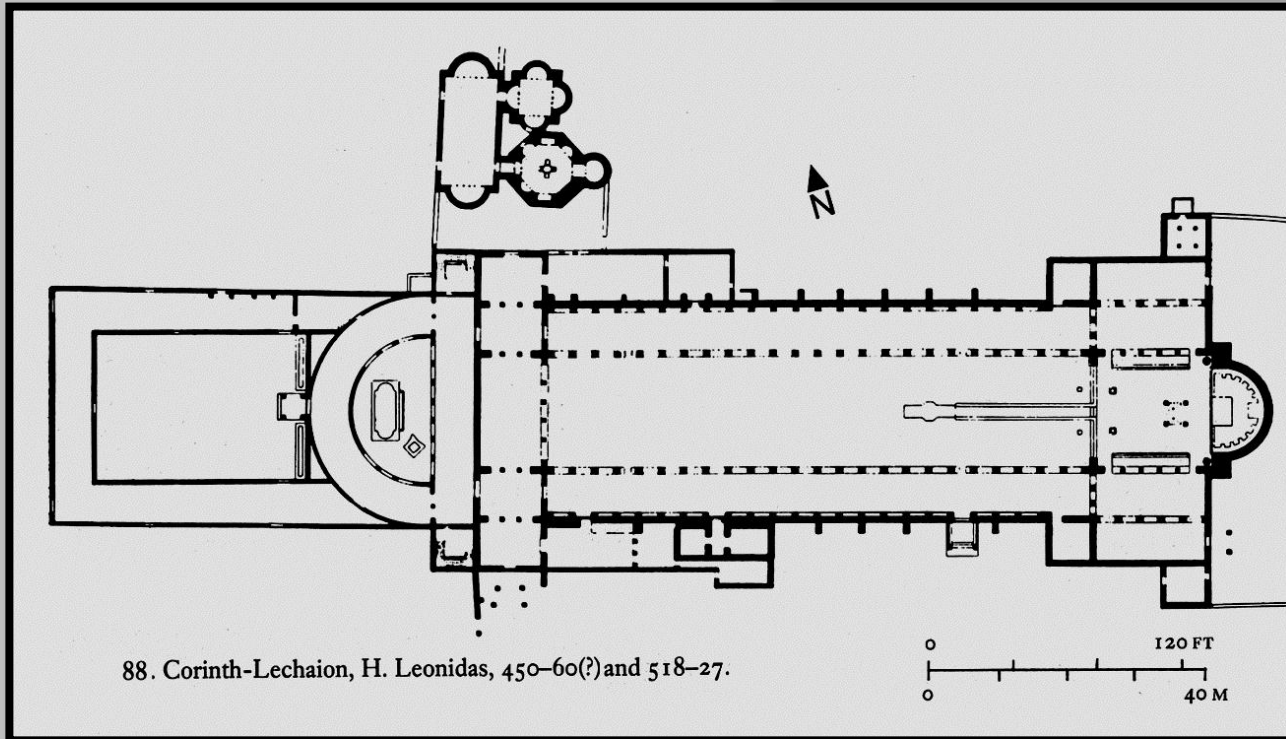
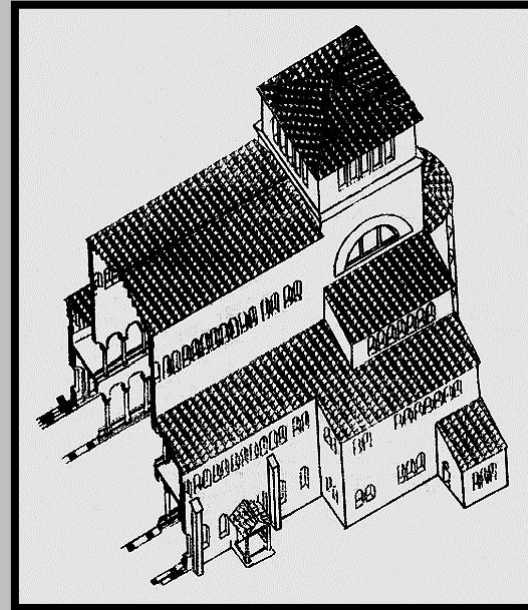

Η βασιλική του Λεχαίου και η χρονολόγησή της

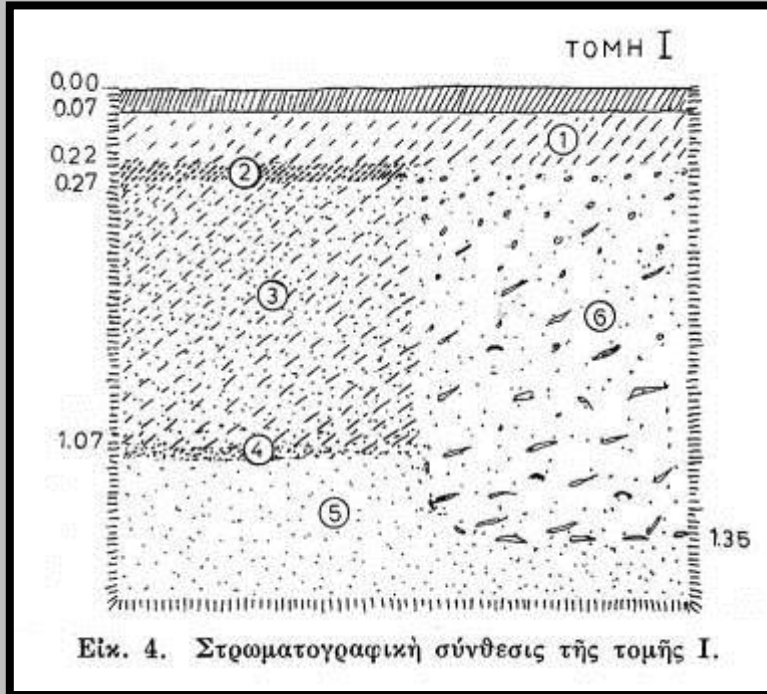
Η βασιλική του Λεχαιού και η χρονολόγησή της

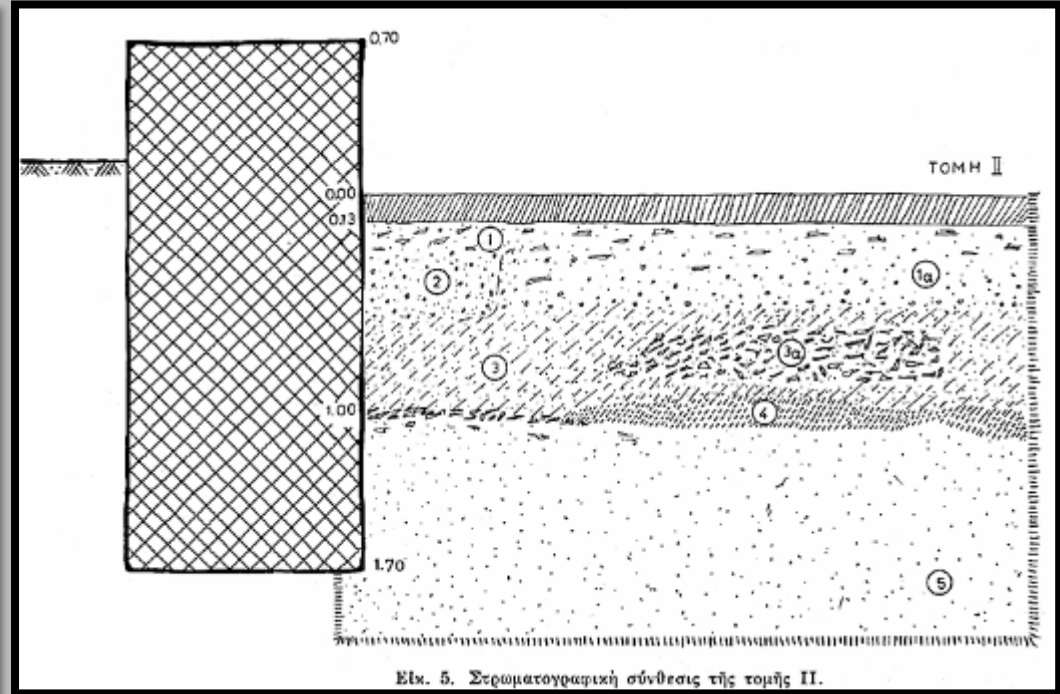
88. Corinth-Lechaion, H. Leonidas, 450-60(?) and 518-27.

Η βασιλική του Λεχαίου και η χρονολόγησή της

Εικ. 4. Στρωματογραφική σύνθεση της τομής Ι.

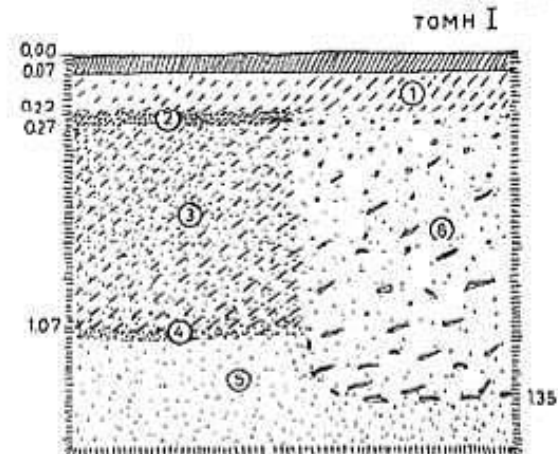
Εικ. 5. Στρωματογραφική σύνθεση της τομής ΙΙ.

β'. Ἐν τῶς τῆς βασιλικῆς: Κατὰ τὴν εἰάρκειαν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἐπανειλημμένως εἶχον προκύψει ἐνδείξεις περὶ τοῦ ὅτι αὕτη εἶχε διαδεχθῆ παλαιότερον χριστιανικὸν ἱερὸν ἐκεῖ που ἰδρυμένον (ΠΑΕ 1956, 170· 1957, 97· 1958, 123 καὶ 134· 1959, 132· 1960, 158 καὶ 1961, 149 κέ.). Πρὸς ἀπόκτησιν βεβαιότητος περὶ τοῦ πράγματος διήνοιξα ἐντὸς τοῦ μεσαίου κλίτους τῆς βασιλικῆς καὶ εἰς μέρη, ὅπου τὸ δάπεδον ἦτο κατεστραμμένον, δύο τομάς: τὴν πρώτην (I) εἰς ἀπόστασιν 12.00 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ πέρατος τοῦ χώρου καὶ 6.40 μ. ἀπὸ τοῦ νοτίου στυλοβάτου· καὶ τὴν δευτέραν (II) εἰς ἀπόστασιν 5.00 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ πέρατος τοῦ χώρου ἐν ἐπαφῇ δὲ πρὸς τὸν βόρειον στυλοβάτην.

Ἐντὸς τῆς τομῆς I (διαστάσεων 2.30 × 1.70 μ.) παρατηρήθη (εἰκ. 4) ἐπὶ τὴν στρώσιν τοῦ ἀσβεστοκονιάματος (πάχους 0.07-0.08 μ.) τῆς πλακοστρώσεως, προετοιμασίας τῆς, στρώμα (1) πάχους 0.14-0.15 μ. ἐκ χώματος πατημένον, τὸ ὁποῖον εἶχε κομοθῆ ἐκεῖ σαφῶς ἐξ ἄλλης περιοχῆς διὰ τὴν ἀποχρηστικὴν ὡς γέμισμα. Ὑπὸ τὸ στρώμα τοῦτο ἢ ἐπιχώσις ἐντὸς τῆς τομῆς δὲν ἤπλουτο ἰνιαία. Πρὸς Β. εὐρέθη λεπτὸν στρώμα (2) πάχους 0.04-0.05 μ. ἐκ μαύρων χρωμάτων· ἐπὶ τοῦτο ἠκολούθει κατέσιν στρώμα (3) πάχους 0.70-0.80 μ. ἐκ χώματος σφικτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπίσης εἶχε κομοθῆ ἐξ ἄλλης περιοχῆς, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ καὶ εἰς βάθος ± 1.00 μ. ἀπὸ

* Εἰς τὴν περιφέρειαν πλαίσιον ἐκ τετραγωνικῶν καὶ στρογγύλων ροδάκιων εἶ ἐκτύπων σφαιριδίων, εἰς τὸν δίσκον δύο ἄκαι καὶ ὄρνις πρὸς ἀριστερά· κατὰ τὴν μῆξαν ἑλλειπῆς (σωζόμενον μῆκος 0.07 μ.). Τὸ νόμισμα τοῦ πλαίσιον ἐνθυμίζει ἰδιαίτερος τοὺς λύχνους τοῦ Μουσείου Κορίνθου CL 3074 καὶ CL 3036 (Corinth XIV 164, πίν. 67, 1 C. ΡΕΝΒΕΚ)· τὸ θέμα τοῦ δίσκου ἐνθυμίζει τοὺς λύχνους Κορίνθου CL 1482 καὶ CL 1483 (Corinth IV 2, 288, πίν. XXII O. ΒΡΟΝΝΕΚ. Πρὸβλ. καὶ ἐπὶ ἄλλου τύπου λύχνου, Ἄγορᾶς Ἀθηνῶν ἀριθμ. 2380 ἐν The Athenian Agora 7, 174, πίν. 38 J. ΡΕΡΙΖΩΣΙΣ χρονολογουμένου εἰς τὸν 5ον αἰ.).

τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου εὐρέθη εἰς καλὴν κατάστασιν πεντανόμιον τοῦ Ἰουστίνου Α' (518-527 μ.Χ.). Κατωτέρω εὐρέθη λεπτὸν στρώμα (4) ἐξ ἄμμου καὶ τέλος στρώμα (5) ἐκ χάματος καὶ ἄμμου. Πρὸς Ν. ἠκολούθει ὑπὸ τὸ στρώμα 1 καὶ μέχρι βάθους 1.35 μ. στρώμα (6) ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω: ἐκ χονδρῆς ἄμμου μετὰ βησσάλων, κατόπιν μετὰ θραυσμάτων ἄπτων πλίνθων καὶ ἀσβεστοκονιολογμάτων — σαφῶς κρημνισμάτων (εἰς τερμάτιον πλίνθων παρατηρήθησαν ἐπικολημένα λείψανα κοπια-

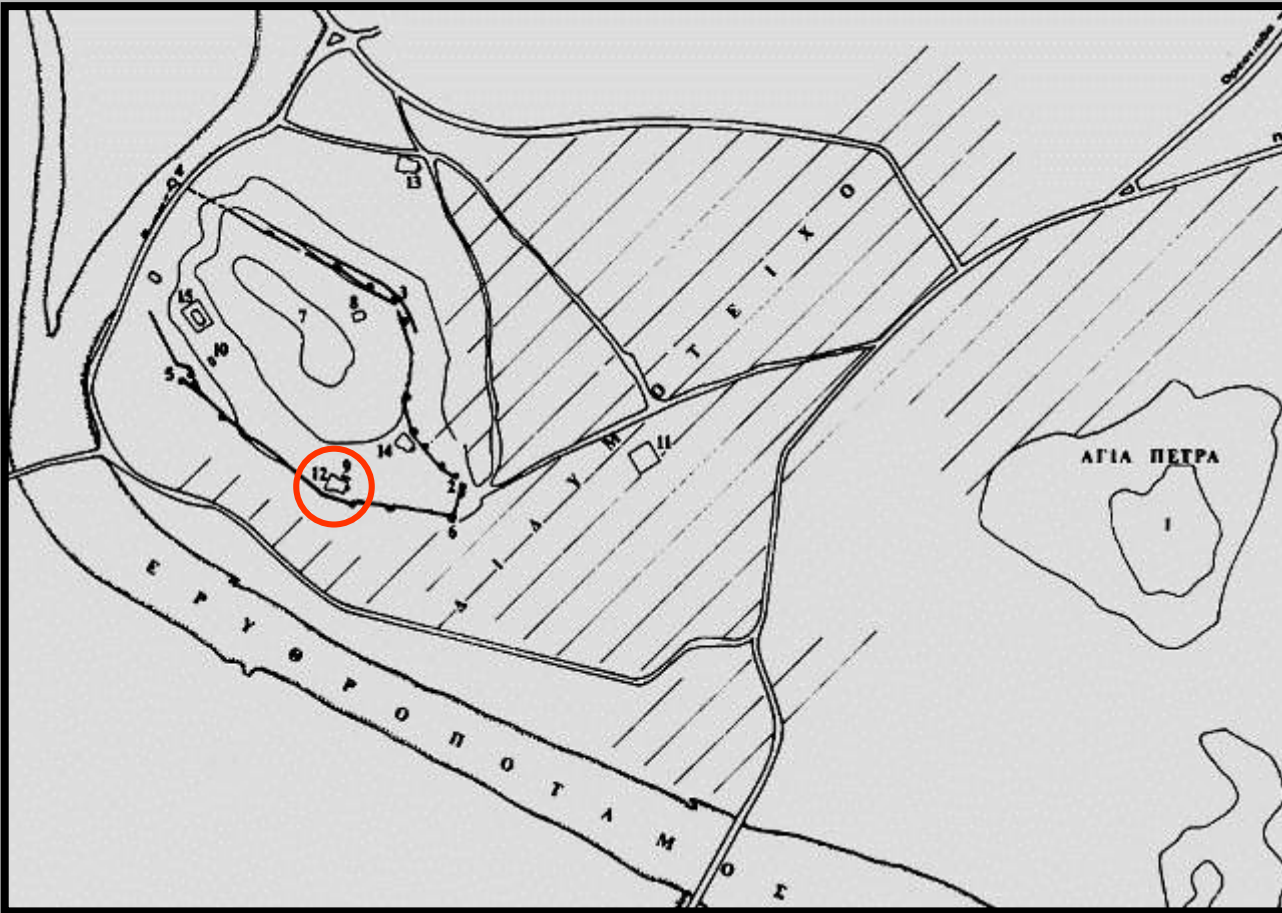

Εἰκ. 4. Στρωματογραφικὴ σύνθεσις τῆς τομῆς I.

μάτων) — καὶ ὀλίγων λατυπῶν μαρμάρου. Ἐντὸς τοῦ στρώματος τοῦτου εὐρέθησαν ὄστρακα καὶ λύχνος τύπου XXXI (πίν. 206β)'. Τὸ νόμισμα, χρονολογοῦν ἀπολύτως τὴν ἐπιχώσιν I 3, ἀποτελεῖ διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ λύχνου τῆς ἐπιχώσεως I 6 ἐνδείξιν μόνον.

Ἐντὸς τῆς τομῆς II (διαστάσεων 3.00 × 2.00 μ.) ἢ ὑπὸ τὸ κονίαμα τοῦ

Τὸ στρώμα I 3, συνιστάμενον ἐκ χώματος, τὸ ὁποῖον εἶχον κομίσει ἄλλοθεν, μαρτυρεῖ βούλησιν πρὸς ἀνύψωσιν τῆς στάθμης τῶν χαμηλῶν μερῶν τοῦ ἐδάφους ἐντὸς τῆς βασιλικῆς· διὰ τὴν γέμισσιν ὅμως τὸ σκάμμα τῶν θεμελιῶν ἐπορίσθησαν ὕλικον — στρώμα II 2 — ἐκ τῆς ἐξω τοῦ οἰκοδομήματος περιοχῆς, τῆς παρὰ τὴν θάλασσαν. Τὸ στρώμα I 3, χρονολογούμενον ὑπὸ τοῦ πεντανομίου τοῦ Ἰουστίνου Α' (518-527 μ.Χ.), καθορίζει τὸν χρόνον ἰσοπεδώσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς βασιλικῆς· ἐπιτρέπεται δέ, ὡς πιστεύω, νὰ θεωρησῶμεν τὸ χρονολογικὸν τοῦτο ὄριον καὶ ὡς χρόνον ἀποπερατώσεως τῆς βασιλικῆς καὶ ἀποδόσεώς της εἰς τὴν λατρείαν.

1. Λόφος Αγίας Πέτρας, όπου η ρωμαϊκή και πρωτοβυζαντινή Πλωτινόπολις
2. Πύλη Καλέπορτες ή Καστρόπορτες
3. Πύλη Σαραϊόπορτες
4. Κυκλικός πύργος-δεξαμενή Πεντάζωνον
5. Πύλη Νερόπορτες
6. Πύργος της Βασιλοπούλας
7. Παλάτι (:)
8. Ναός Αγίας Αικατερίνης (μέσα 14^{ου} αι.)
9. Κτίριο δίπλα στον Άγιο Αθανάσιο (14^{ος} αι.)
10. Προσκυνητάριο Αγίου Δημητρίου με επιγραφή Ανδρονίκου Ραούλ Ασάνη Παλαιολόγου (γιου του διοικητή της πόλης και ανιψιού του Ιωάννη ΣΤ' Καντακουζηνού, 1342)
11. Τζαμί του Βαγιαζήτ (περ. 1420)
12. Άγιος Αθανάσιος (1834)
13. Κοίμηση Θεοτόκου (1843)
14. Ναός του Χριστού (1846)
15. Άγιος Γεώργιος των Αρμενίων (19^{ος} αι. στη θέση του ομώνυμου ναού όπου στέφθηκε αυτοκράτωρ ο Ιωάννης ΣΤ' Καντακουζηνός το 1341)

Διδυμότειχο, νότια κλιτύς της ακρόπολης.
Ανασκαφή δίπλα στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου

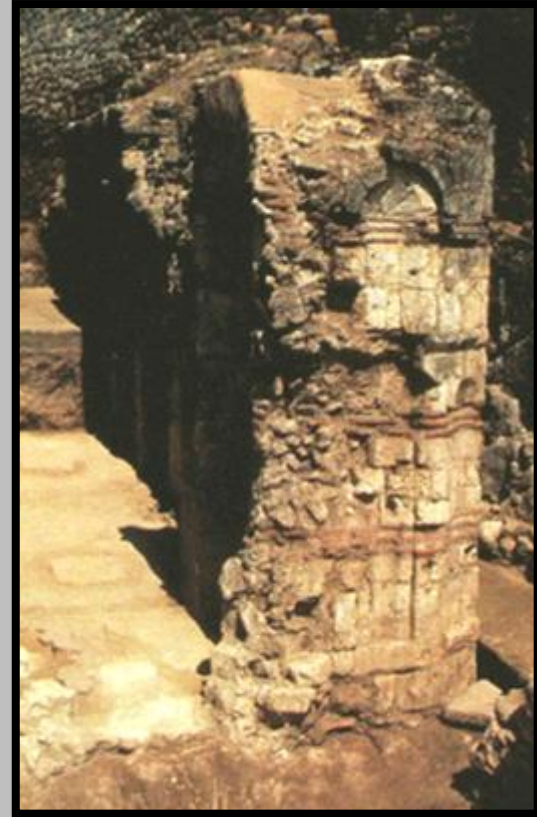
Διδυμότειχο, νότια κλιτύς της ακρόπολης.
Ανασκαφή δίπλα στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου

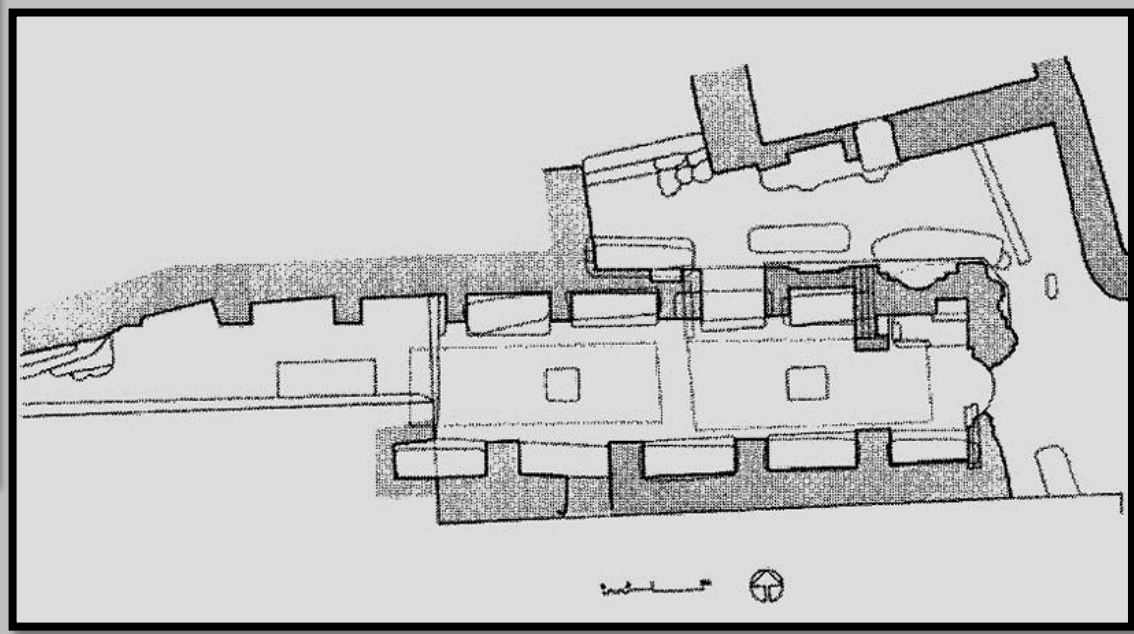
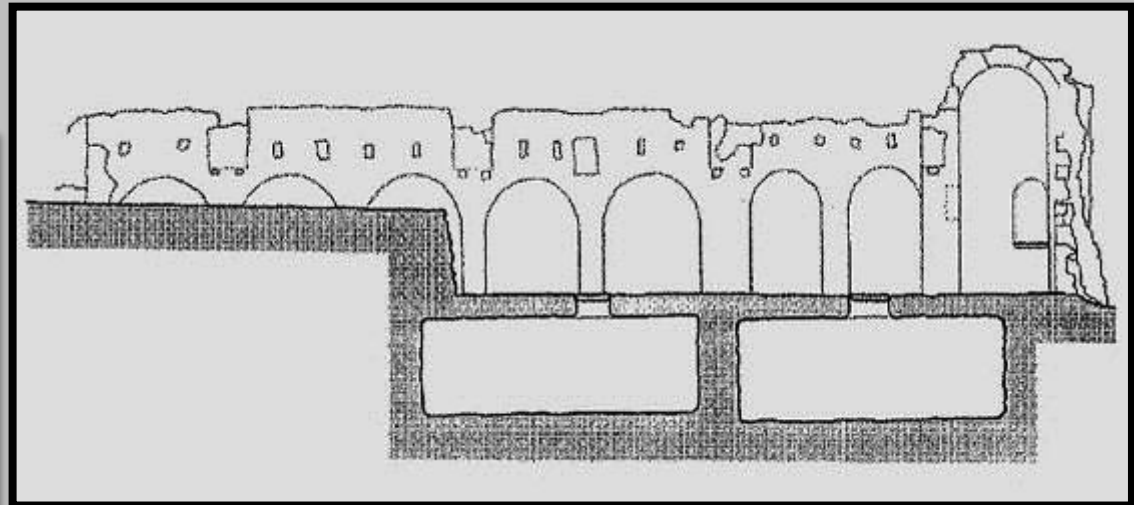
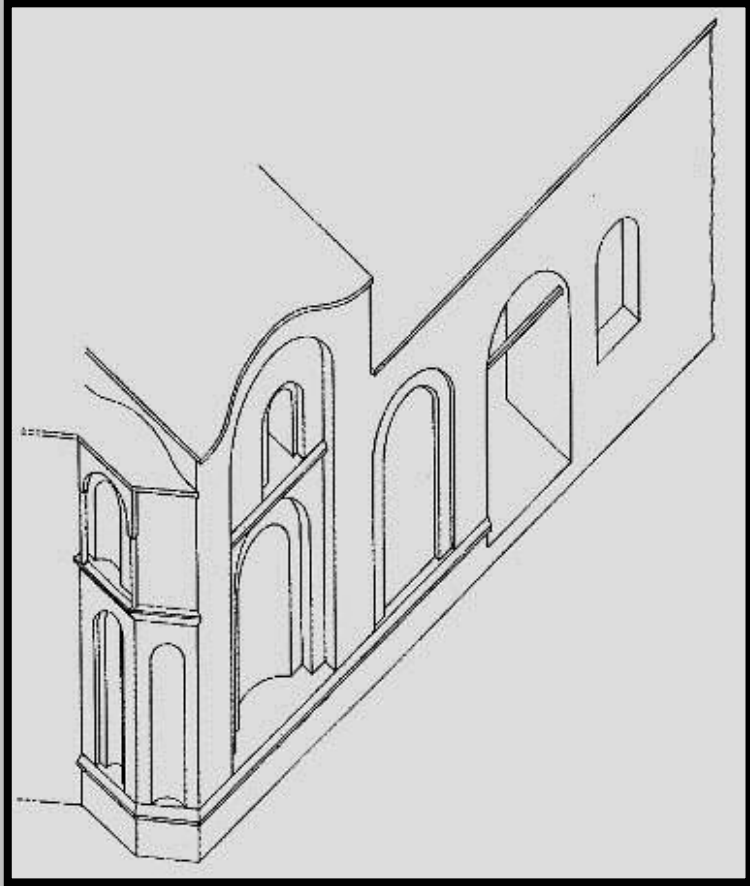
Διδυμότειχο, νότια κλιτύς της ακρόπολης.
Ανασκαφή δίπλα στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου

Σηλυβρία, Άγιος Σπυρίδων, μονή Αλεξίου Αποκαύκου (περί το 1330)

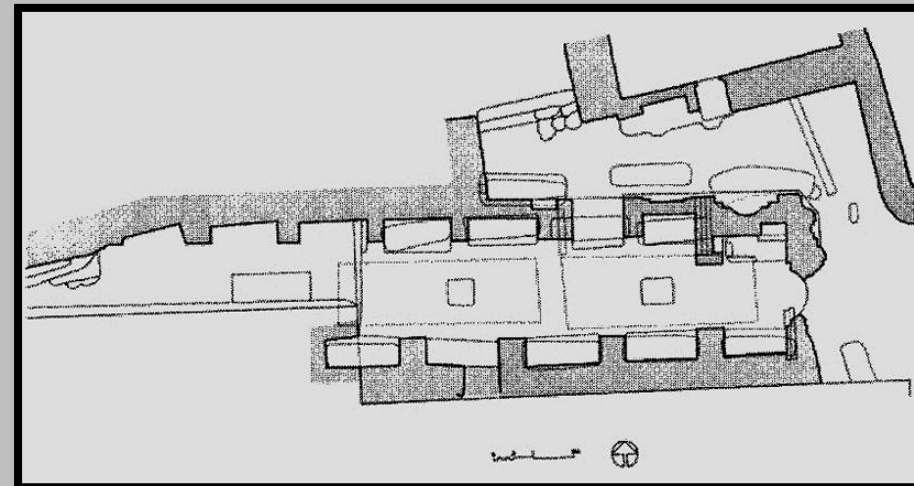
Διδυμότειχο, νότια κλιτύς της ακρόπολης.
Ανασκαφή δίπλα στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου

Το μονόχωρο εξαιρετικά επίμηκες κτίριο, εσωτερικών διαστάσεων, 17x2,20/2,45 μ. χωρίς τις κόγχες, χαρακτηρίζεται από ασυμμετρία στην κατασκευή και ειδικότερα αναντιστοιχία μεταξύ των θέσεων των πεσσοτοίχων βορείου και νοτίου τοίχου. Έτσι η νότια πλευρά εμφανίζεται να έχει συνολικά 6 κόγχες, ενώ η βόρεια 7. Από αυτές ανασκάφτηκαν 4 σε κάθε πλευρά (Σχ. 1, κάτοψη).

Λίγο περισσότερο από ένα μέτρο κάτω από το επίπεδο έναρξης των εργασιών το οποίο ήταν στρώμα σκυροδέματος, βρέθηκε δάπεδο από πλίνθινες πλάκες καλυπτόμενες από στρώμα ασβεστοκονιάματος. Διαπιστώθηκε ότι το δάπεδο σταματούσε μπροστά από τις κόγχες του κυρίως κτιρίου.

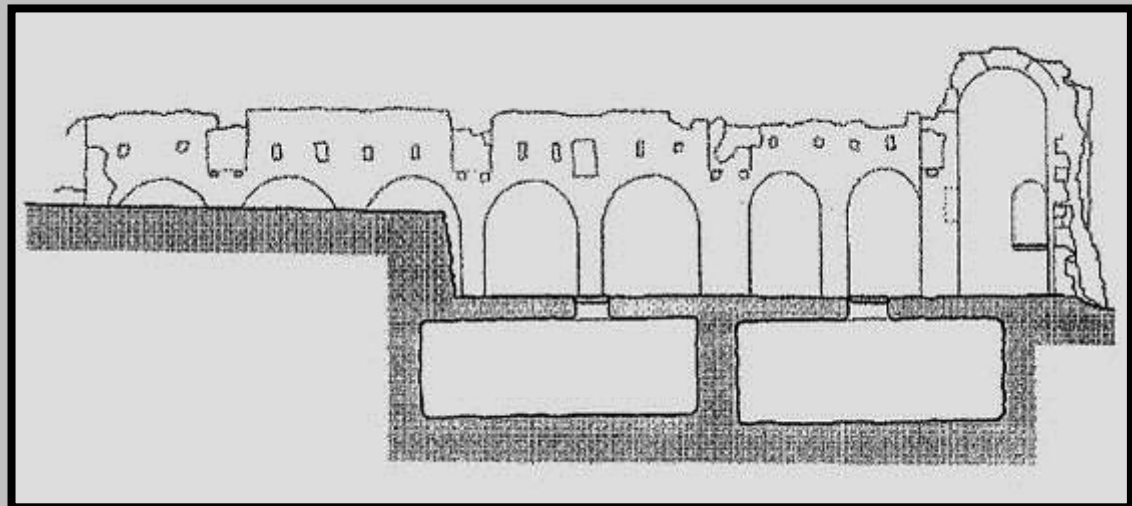
Με την αποχωμάτωση των κογχών αποκαλύφτηκε ότι το κτίριο είχε χτιστεί επάνω σε σύνολο ταφικών λαξευμάτων. Οι τοίχοι εδράστηκαν, όπου αυτό ήταν δυνατό, επάνω στο βράχο. Όπου όμως ήταν απαραίτητο να περάσουν επάνω από λάξευμα χρησιμοποιήθηκαν ξύλινες δοκοί ορθογωνικής διατομής, τα αποτυπώματα των οποίων διακρίνονται επάνω στο κονίαμα.

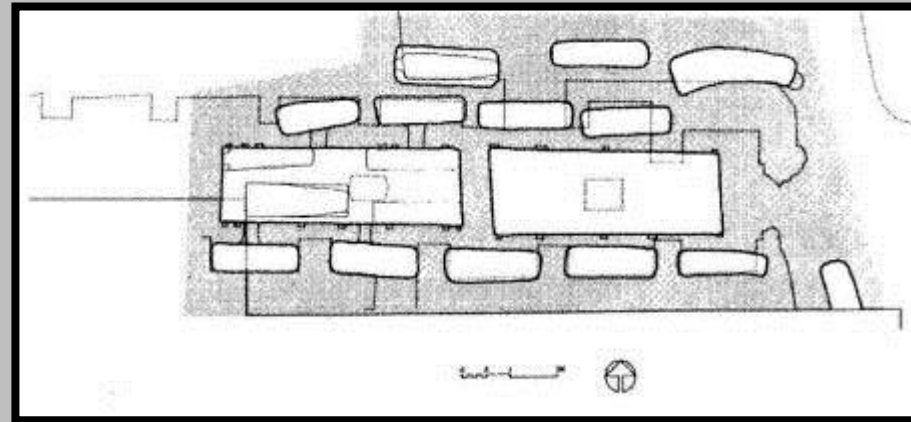
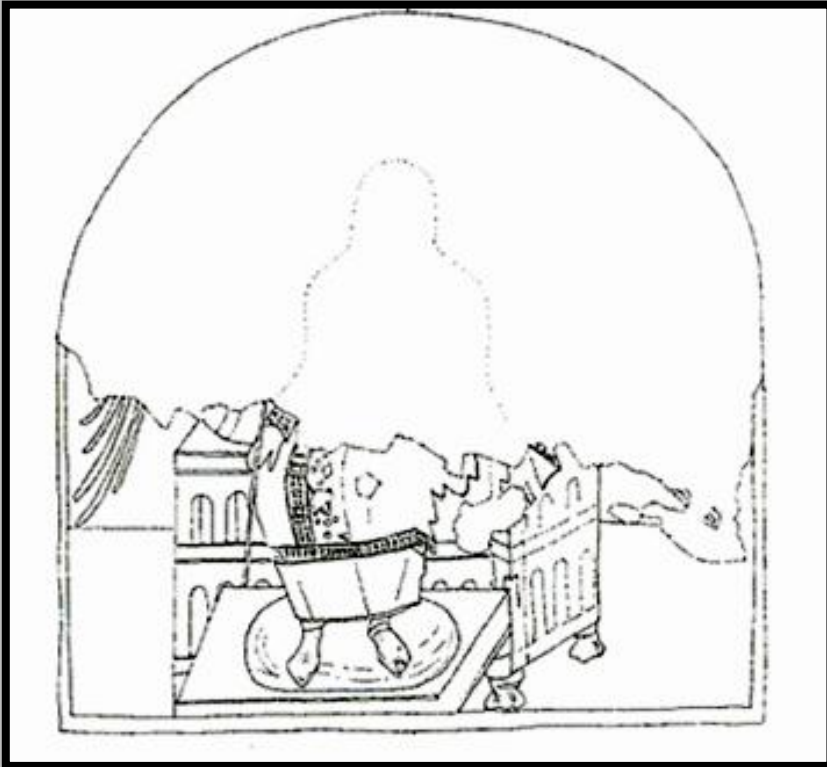
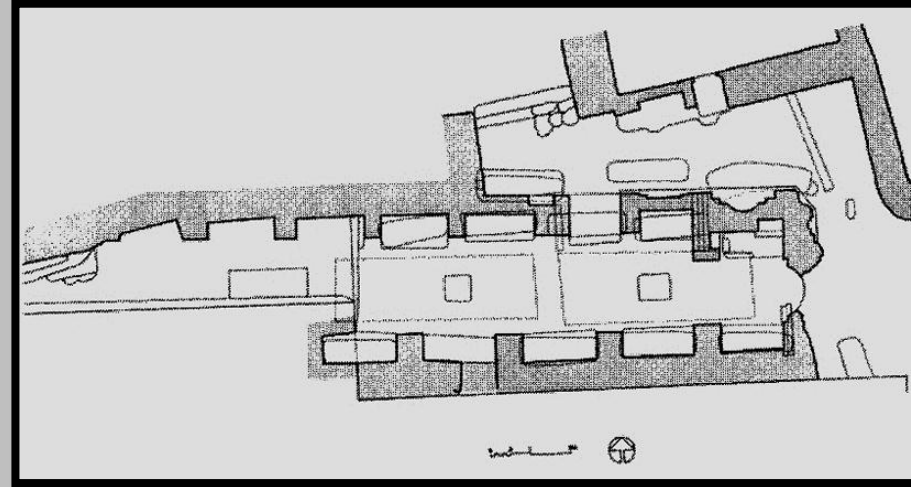
Στις κόγχες του νοτίου τοίχου η αρχικά ορατή επιφάνειά του συνεχιζόταν περίπου 0,25-0,30 μ. κάτω από το επίπεδο του δαπέδου, το οποίο μάλιστα επικάλυπτε τμήματα τοιχογραφιών επάνω στα μέτωπα των πεσσοτοίχων. Στο βάθος αυτό διακρίνονταν ίχνη άλλου δαπέδου. Τα παραπάνω οδήγησαν στη διατύπωση της υπόθεσης ότι το δάπεδο υψώθηκε σε μια δεύτερη φάση του κτιρίου. Το αίτιο για τη μεταβολή ήταν η προσθήκη δύο ταφικών υπόγειων κρυπτών.

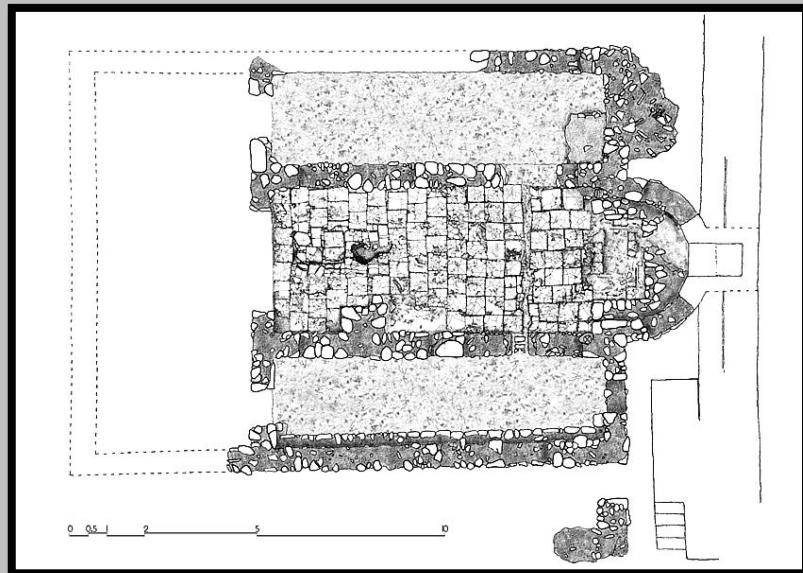
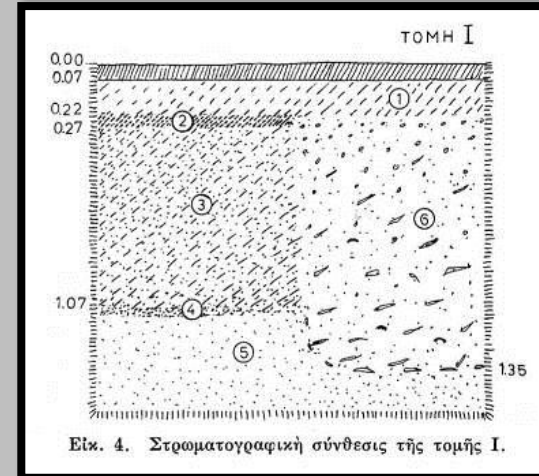
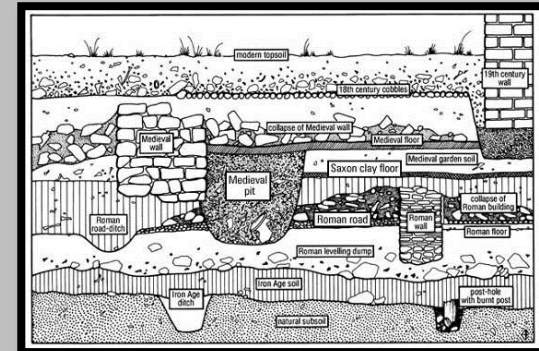
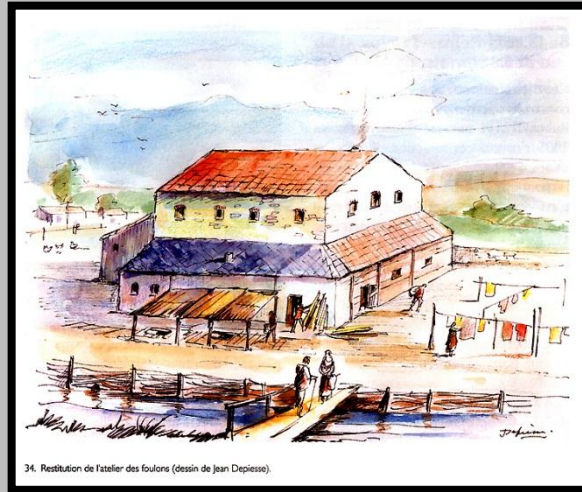
Οι δύο κρύπτες είναι λαξευμένες στο βράχο έως τις γενέσεις των πλινθόκτιστων καμαρών τους. Από αυτές η δυτική είναι κατασκευασμένη με την τεχνική της υποχωρημένης πλίνθου, ενώ η ανατολική όχι (Εικ. 4). Η πρόσβαση μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω ορθογωνίων ανοιγμάτων επί του κατά μήκος άξονα του δαπέδου τα οποία βρήκαμε κλεισμένα πρόχειρα με ακανόνιστες λίθινες πλάκες. Πιθανή θεωρούμε την ύπαρξη, δυτικότερα, και τρίτης ταφικής κρύπτης.

Επάνω στο δάπεδο πατάει ο βόρειος τοίχος. Έτσι στο βυζαντινό κτίριο διακρίνουμε σαφώς τρεις τουλάχιστον κατασκευαστικές φάσεις, των οποίων σώζονται κατά χρονική σειρά από την πρώτη φάση ο νότιος τοίχος, από τη δεύτερη οι κρύπτες και από την τρίτη ο βόρειος τοίχος και η τοιχοποιία του ιερού.

Διδυμότειχο, νότια κλιτύς της ακρόπολης.
Ανασκαφή δίπλα στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Το copyright έργων τρίτων ανήκει εξ ολοκλήρου στους δημιουργούς τους. Τα έργα χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο του μαθήματος αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς και μη κερδοσκοπικούς σκοπούς.